

שאלות שנשאלו בארץ ישראל - שיעור 246

I. להשתמש בכלי סקופר scooper בשבת ויום טוב

(א) שמעתי מרב גאלדבורג חתנו של הגרש"ז אויערבך דאין להשתמש בכלי המיוחד להדביק אוכלין זה בזה בצורה מיוחדת וראיתו מהחיי אדם (ל"ט - סוס"ה) דלאו דוקא המגבן גבינה אלא אפילו המדבק פירות לעשותם בעל תמונה ארוך או מרובע חייב משום בונה (עיין ברמב"ם ז - ו ומג"א ש"מ - י"ז) וכ"כ הקיצור שו"ע (פ - כ"ה) ועיין במנחת שבת (פ - ז') שהביא דעת השו"ע הרב שיש גם איסור מעמר כשמדבקים דברים ששייך בו מלאכת מעמר והשש"כ (ה"ה - הערה מ"ג) בשם הגרש"ז אויערבך הקשה דאין עושים קציצות או קוגעלאך (עיגולים של דגים) ביו"ט שהרי הוא מחבר חלקי בשר או דג יחד וגם מתכוין לשוות להם צורה מסויימת מ"מ כתב דאפשר דוקא בדברים שרגילים לעשותו לימים הרבה (כגון גבינה) אסרו חז"ל לעשותו גם לאותו יום משא"כ דברים שאין רגילים לעשות לימים הרבה לא אסרו חז"ל להתדבקם לאותו יום וכמו כן כתב הפני יהושע (שנת ז"ז ד"ה הרוזה) ולכן להשתמש בכלי סקופר מותר לפי סברתו

(ב) עיין בשו"ת באר משה (ו - מ"ג וח - קל"ג) שהביא דעת המאירי (שנת ק"ג: ד"ה העושה) דמגבן חייב משום דאפילו למ"ד דאין בנין וסתירה בכלים כאן אסור משום שבורא דבר חדש שלא היה בעולם דהיינו מדבר לח דבר גוש משא"כ בקנעדלאך או בגעפילטע פיש וחלות קלועה וכיוצ"ב שהדבר לפנינו ואינו עושה דבר חדש כמו גבינה ולכן הסקופר איננו מדבק דברים נפרדים ועוד דכל מעשה הסקופר אינו אלא כחתיכת סכין בעלמא כשזה בדרך ישר וכ"כ המרשה"ם בדעת תורה (שכ"ח - י"ט ד"ה ומותר) וצע"ג על פסק הח"א וקיצור שו"ע משום דכיון דאין בנין בכלים מכ"ש באוכלין ודוקא במגבן שהוא תחלת עשיה משא"כ בפירות וכדומה דמותר וכ"כ ספר שביתת השבת (מלאכת מעמר סקי"ז) וכ"כ רב שמעון אידער בהלכות טוחן (דף 217) דיכול להשתמש בכלי סקופר ונראה לי דעיקר היתר הוא משום דהוי כחתיכת סכין בעלמא ועיין במ"ב (ת"ק - סקי"ז) דמותר לחתך בשר אתלת קרנתא לסימן ביו"ט

II. מי ששכח לומר משיב הרוח ומוריד הגשם

(א) בימות הגשם כשלא הזכיר גשם מחזירין אותו והני מילי כשלא הזכיר טל אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אותו ולפ"ז יפה מנהג ספרד שמזכירין טל בימות החמה (ערוך השלחן קי"ד - סק"ט) וזהו דוקא כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שלאחריה ואז חוזר לראש התפלה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר במקום שנזכר כגון מתיר אסורים משיב הרוח ומוריד הגשם ואפילו סיים ברכת מחיה המתים אם רק לא התחיל אתה קדוש יאמר שם משיב הרוח ומוריד הגשם אתה קדוש (הרא"ש והמרדכי ריש תענית והטור בשם אבי העזרי) כן פסק המחבר (קי"ד - ו) אבל הב"ח והמהרש"ל פלגו עליהם ופסקו כדעת הרבינו יונה דס"ל דכיון שסיים אותה ברכה כמו שהתחיל באחרת דמי וחוזר לראש (כ"כ הקיצור שלחן ערוך והגר"א)

(ב) עיין בבה"ל (שם זד"ה "צ"ח חתימה") שהכריע כדברי השו"ע דאומרים אותה בסוף הברכה אבל סיים שם דאם אחר שאמר בא"י נזכר ששכח משיב הרוח לא יגמור את הברכה אלא יסיים למדני חוקיך ויחזור למשיב הרוח ויגמור כסדר וה"ה ביעלה ויבא אבל לענין טל ומטר כתב דאם שכח להזכירו באמצע וסיים ברכת השנים אף שלא התחיל תקע בשופר מ"מ שוב לא יאמר כאן טו"מ דהלא יכול לאומרו בשומע תפלה ויצא לכו"ע (וע"ע בערוך השלחן סקי"י שאומרו אחר שסיים מברך השנים) וצ"ע אם יכול לומר מטר אחר שומע תפלה לדעת הרא"ש קודם שאמר רצה ומשמע מהמ"ב (סקל"ה) דבדיעבד אין צריך תוך כדי דיבור והערוך השלחן (שם) חלק גם על זה

(ג) עיין באג"מ (ד - ז') שחלק על פסק של הבה"ל באמירת למדני חוקיך וכתב שאסור

ללמוד אף פסוקי תורה באמצע התפלה והלומד באמצע הוא הפסק גמור ומבטל ברכה זו ואף שהריטב"א (תענית ג: ד"ה 'ושמטתי') כתב שאפילו בדברים שאין מחזירין אם נזכר אחר בא"י יאמר למדני חוקיך אבל ההלכה כדברי החולקים עליו (ע"ג) ועיין בכף החיים (סקמ"ח) שהוא סובר כהאג"מ אבל החזי אדם (כלל כ"ד - ו) פסק כהבה"ל שיסיים למדני חוקיך ואפשר המחלוקת בין האג"מ והמ"ב תלוי במחלוקת המג"א ורעק"א עיין במג"א (רע"א - סקל"ג צסוף) דאם מקדש על מים וסבר שהוא יין ודעתו בשעת הברכה לשתות יין יותר הרי הוא חוזר ומקדש שנית אבל אינו צריך לברך בפה"ג שנית ועיין בהגהות רעק"א שחלק על זה דנוסח הקידוש מפסיק בין ברכת בפה"ג ושתיית היין וצריך לברך עוד בפה"ג ועיין בשו"ת מנחת שלמה (סימן כ) דלפי המג"א דין הפסק תלוי בהיסח הדעת אבל לפי הרעק"א תלוי גם בדברים שאין לו שייכות להתפלה ולכן גם אם טעה בשביעי של פסח ובירך שהחיינו בסוף הקידוש אפשר אליבא דמג"א דלא חשיב הפסק וכמו כן אם אמר יקנה"ז בליל יו"ט שחל ביום חול (ע"ש במנחת שלמה) וגם בהזכרת יעלה ויבא שלא בר"ח וחוש"מ או שהוסיף של שבת ויו"ט בחול לפי דעת השו"ע (ק"ח - י"ג) לא הוי הפסקה אבל רוב האחרונים חולקים על פסק זה (מ"ג ק"ח - סקל"ח)

ד) עיין בחידושי רעק"א דמצדד לומר דבליל שבת אם שכח לומר משיב הרוח דאין מחזירין דלא גרע מאם היה מתפלל רק מעין שבע דיצא בדיעבד אף דשם לא הוזכר גשם (רס"ח - י"ג) וסיים בצ"ע (זה"ל ד"ה "מחזירין חותיו")

ה) הריטב"א (תענית ג:) כתב דאין צריך לחזור ולומר ה' שפתי תפתח וכ"כ המ"ב אבל הערוך השלחן (ק"ד - סק"ח) כתב דכיון דאמירתו הראשונה נפסקה על ידי ברכות לבטלה שאמר צריך לחזור ולאומרו מחדש (עיין בילקוט יוסף ב - דף רמ"ז)

ו) הטור הביא הירושלמי שיכול לומר משיב הרוח בשומע תפלה אבל אנו פסקינן כהטור ושו"ע וכהגמרא (ברכות כ"ט:) דחוזר לראש

III. אם צריך לומר מוריד הגשם בסגול או בקמץ

עיין בשו"ת אג"מ (ד - מ חות ט"ו) שצריך לומר בקמץ תחת הגימל כי סוף ענין הוא וזה עפ"י התוספות והראשונים לנדריים (ל"ז:) שכשיש אתנחתא נקרא בקמץ וכ"ש בהפסק דסוף פסוק וכן מורה הגרי"ש אלישיב אמנם בשו"ת תשובות והנהגות (ב - פ"א וחלק 3 - כ"ח) כתב שצריך לומר גשם בסגול דוקא משום שצריך לחבר עם ההמשך מכלכל חיים בחסד שצריך גשמי רחמים ורצון להחיות וגשם לבד אין בו תמיד ברכה והביא דעת הנצי"ב דלשיטת רבינו יונה דצריך לחזור לראש אחר מחיה המתים כדי שיאמר תוך הברכה יש לומר גשם בסגול אבל לשיטת הראב"ה שאין חיבור עם ההמשך אומר בקמץ ועביד כמר עביד ועביד כמר עביד ובלבד שלא ישנה מנהג המקום

IV. לענין גזל עכו"ם ודינא דמלכותא דינא

א) חמור גזל הגוי מגזל ישראל מפני חילול השם (תוספתא צ"ח קמ"א פ"י) ואף לדעת הסוברים גזל נכרי מותר אמרו בירושלמי שרבן גמליאל גזר על גזילת עכו"ם שתהא אסורה משום חילול השם (ביאור הגר"א אהע"ז כ"ח - סק"ס) ולהלכה אסור לגזול אפילו מגוי עובד ע"ז ואיסור זה הוא מן התורה ואפילו הוא גוי המצער (ש"ך חו"מ ש"ח - סק"ג)

ב) ועוד דיש איסור דינא דמלכותא דינא ואיסורו מן התורה לרוב הפוסקים (שו"ת חתם סופר יו"ד סוף ש"ד) אמנם דעת הרשב"א והר"ן (נדרים כ"ח:) דבמלכי ישראל לא אמרינן דינא דמלכותא דינא ועוד אין הדבר תלוי דוקא במלך אלא בכל שלטון אמרינן דינא דמלכותא דינא שו"ת יחזה דעת (פ - ס"ד)

ג) אמנם אנו צריכים למודעי דאסור להטיל מס על תלמידי חכמים העוסקים בתורה (צ"ח צ"ח ח:) וכן פסקו השו"ע (יו"ד רמ"ג - 3) ועיין בבית יוסף שגזרו גזרות על כל מי שיגבה מסים כל שהם מתלמידי חכמים אבל לכאורה אין להתיר לקיחת ממון מהמדינה שלא כדין

נבסם לעילוי נשמות אבי אורי ל' אלול צ"ל לילא ב"ר יעקב ארזב"ט ע"ה אלא אורח' באשה רחל ב"ר לרשון חנוך העניק הכפן ע"ה